

Wrocław, 17 marzec 2022 r.

Prof. dr hab. Czesław Zając

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

RECENZJA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

Mgr Marty Uznańskiej

pt.: „Dehumanizujące aspekty zautomatyzowanych logistycznych procesów magazynowania w przedsiębiorstwach”, napisanej pod kierunkiem naukowym dra hab. Piotra Buły, prof. UEK

I. Ogólna charakterystyka rozprawy

Mgr Marta Uznańska, Autorka rozprawy doktorskiej pod wyżej wymienionym tytułem, za przedmiot swoich badań wybrała zjawisko humanizacji pracy rozpatrywane w kontekście automatyzacji logistycznych procesów magazynowania. Zagadnienie to zostało poddane analizie i ocenie poprzez pryzmat skutków oddziaływania dehumanizacyjnych aspektów pracy wykonywanej w warunkach zaawansowanej automatyzacji na pracowników magazynów przedsiębiorstw.

Jest to problem badawczy trudny do naukowej eksploracji, ważny dla teorii i praktyki zarządzania, a zarazem interesujący poznawczo.

Doktorantka już na początku swoich rozważań we Wstępie rozprawy trafnie dostrzega, że „automatyzacja, robotyka, sztuczna inteligencja i uczenie maszynowe stają się coraz częściej dyskutowanym tematem w kontekście pracy człowieka w otoczeniu społecznym, akademickim i przemysłowym. (...) Automatyzacja procesów magazynowych, optymalizująca realizowane w magazynie zadania, jest obecnie sposobem na sprostanie wymogom: wysokiej efektywności, wymagającego konsumenta, złożonego rynku i dużej konkurencji. Pozwala precyzyjnie określić czas realizacji zadań i operacji, usprawnia planowanie, kontrolowanie, określa organizację pracy, stawiając nowe wymagania dla zarządzania we wszystkich fazach realizowanych procesów”

(s. 5). Bardzo słusznie podkreśla Ona, że „choć procesy magazynowe stają się coraz bardziej zautomatyzowane, ludzie nadal będą musieli wykonywać część pracy, poprzez współpracę i wchodzenie w interakcje z różnymi urządzeniami, natomiast współcześnie główny nacisk w zarządzaniu kładziony jest na optymalizację, wzrost wydajności płynący z zastosowania nowoczesnej technologii, bez uwzględnienia potrzeb zatrudnionych ludzi. Dynamika zmian cywilizacyjnych, rozwój technologii i wzrost liczby innowacji wymusza stosowanie idei humanizmu w stopniu dotąd niespotykanym, ponieważ zjawiska te są przyczyną negatywnych konsekwencji dla człowieka i całego społeczeństwa” (s. 6). Jednocześnie zaznacza, że „interakcji między człowiekiem a maszyną w pracach magazynowych nie poświęcono zbyt wiele uwagi we współczesnej literaturze przedmiotu, dlatego ważną wydaje się analiza relacji układu człowiek-maszyna w realiach współczesnej technologii. Kontekst ten czyni badania w obszarze dehumanizacji pracy i automatyzacji procesów magazynowych niezwykle ważnym i potrzebnym przedsięwzięciem” (s. 6). Stąd też wybór przedmiotu badań oraz problematyki rozprawy, dokonany przez mgr Martę Uznańską, oceniam jako w pełni trafny.

Praca składa się z 248 stron tekstu obejmującego: spis treści, wstęp, 5 rozdziałów, zakończenie, bibliografię, spisy: tabel wykresów i rysunków oraz 3 załączników. Wzbogacona została 40 tabelami, 10 wykresami i 15 rysunkami. Wykorzystana w pracy bibliografia obejmuje aż 482 pozycje: zwarte (monografie i artykuły z czasopism naukowych w przede wszystkim w języku angielskim i w języku polskim) oraz pozycje zaczerpnięte ze źródeł internetowych. Struktura oraz aktualność publikacji, na które powołuje się Doktorantka, nie budzą zastrzeżeń, a ich liczba znacznie wykracza poza obowiązujące w tym zakresie, niepisane standardy. Można by z powodzeniem „obdzielić” nimi 3 prace doktorskie.

II. Ocena warstwy merytorycznej i metodycznej rozprawy

We Wstępie Doktorantka sformułowała: przesłanki podjęcia na warsztat badawczy zagadnienia stanowiącego przedmiot rozważań w swojej dysertacji, cel główny, sześć celów szczegółowych, hipotezę główną oraz pięć hipotez cząstkowych. Zaprezentowała również syntetycznie układ strukturalny rozprawy wskazując, co zawierają poszczególne jej rozdziały.

Celem głównym opracowania jest „ocena oddziaływania automatyzacji procesów magazynowych na zjawisko dehumanizacji pracy”. Cele szczegółowe, obejmują:

- „analizę literatury krajowej i zagranicznej w odniesieniu do ewolucji podejścia logistyki i funkcji magazynów w gospodarce”;
- „identyfikację istoty, uwarunkowań i modeli automatyzacji procesów magazynowych”;
- „identyfikację kluczowych kryteriów wpływających na automatyzację procesów magazynowych”;
- „określenie wpływu automatyzacji procesów magazynowych na pracę w magazynie”;
- „identyfikację i klasyfikację czynników dehumanizujących pracę w zautomatyzowanym magazynie”;
- „sformułowanie rekomendacji dla automatyzacji procesów magazynowych w aspekcie zarządzania pracownikami magazynów i wskazanie kierunków dla przyszłych badań”.

Hipoteza główna została sformułowana jako: „automatyzacja logistycznych procesów magazynowych dehumanizuje pracę w magazynie”, natomiast hipotezy cząstkowe jako:

- H1: „ocena oddziaływania czynników dehumanizujących pracę w zautomatyzowanym magazynie różni się wśród pracowników w różnym wieku;
- H2: „automatyzacja procesów magazynowych w większym stopniu redukuje obciążenia fizyczne i psychiczne u pracowników na stanowiskach kierowniczych w porównaniu do pracowników wykonawczych”;

- H3: „ocena oddziaływania czynników dehumanizujących pracę w magazynie maleje ze wzrostem wynagrodzeń”;
- H4: „wyższy poziom automatyzacji zmniejsza obciążenia psychosomatyczne wynikające z pracy w magazynie”;
- H5: „właściwa organizacja stanowiska w zautomatyzowanym magazynie obniża oddziaływanie czynników dehumanizujących pracę”.

We wstępie przed sformułowaniem celów Autorka powinna najpierw wyjaśnić na czym polega teoretyczna oraz empiryczna luka badawcza, a następnie sformułować problem badawczy. Tymczasem dopiero na początku piątego rozdziału, poświęconego analizie i ocenie wyników własnych badań empirycznych w zakresie oddziaływania automatyzacji procesów magazynowych na zjawisko dehumanizacji pracy, nawiązała Ona do występowania luki poznawczej, choć nie pokusiła się o wyjaśnienie na czym ona konkretnie polega. W tym miejscu rozprawy został określony przez Nią problem badawczy w postaci pytania: „Jaki wpływ na pracowników magazynu ma automatyzacja procesów magazynowych”? (choć w tekście zabrakło pytańnika!).

Problem badawczy jak i cel główny oraz cele szczegółowe zostały, według mnie, sformułowane prawidłowo. Uważam jednak, że cel szczegółowy nr 1 w brzmieniu: „analiza literatury krajowej i zagranicznej w odniesieniu do ewolucji podejścia do logistyki i funkcji magazynów w gospodarce” jest niepoprawny, ponieważ analiza nie może być celem, analiza jest jedną z kluczowych metod prowadzenia badań naukowych. Jej wykorzystanie umożliwi osiągnięcie (realizację) celów. Ponadto prawie wszystkie cele szczegółowe zorientowane są na rozpoznanie, identyfikację i poza celem nr 6 o charakterze postulatywnym, zabrakło w nich celów o charakterze aksjologicznym i objaśniającym.

Zastrzeżenia budzi także główna hipoteza badawcza, która w brzmieniu „automatyzacja logistycznych procesów magazynowych dehumanizuje pracę w magazynie” jest bardziej tezą niż hipotezą, nie zawiera to stwierdzenie

przypuszczenia (hipotetyczności). Nie wiadomo co Autorka miała na myśli, stwierdzając, że hipoteza główna zostanie zweryfikowana poprzez hipotezy cząstkowe? Cząstkowe hipotezy badawcze stanowią bowiem uzupełnienie, uszczegółowienie hipotezy głównej, a nie służą do jej weryfikowania.

Biorąc pod uwagę charakter rozważanej problematyki oraz dominujący udział analizy ilościowej w empirycznej eksploracji tej problematyki uważam, że Doktorantka zasadnie zrezygnowała z formułowania pytań badawczych.

Recenzowana praca ma charakter teoretyczno–empiryczny. Badania empiryczne przeprowadzone przez Autorkę bazowały na podejściu ilościowym przeprowadzonej przy wykorzystaniu narzędzi analizy statystycznej. Wykorzystane zostały także przez Nią elementy analizy jakościowej rozpatrywanego zagadnienia. Wymiar ilościowy rozważań rozprawy nawiązuje do paradygmatów: funkcjonalistycznego i systemowego, natomiast ich wymiar jakościowy nawiązuje do paradygmatów: interpretatywno–symbolicznego oraz neopozytywistycznego, wpisujących się w nurt metaforyczny oraz nurt krytyczny w naukach o zarządzaniu. Podejście badawcze Autorki jest adekwatne do istoty, charakteru oraz zakresu przedmiotu badań i obiektów badawczych.

W mojej ocenie warstwa koncepcyjno-metodyczna rozprawy, zaprojektowana przez mgr Martę Uznańską, w pełni umożliwiła Jej realizację celów, które zostały określone we Wstępie. Zweryfikowała Ona również wszystkie sformułowane przez Siebie hipotezy badawcze. Za wartościowe elementy recenzowanej pracy uznaję zarówno rezultaty studiów nad literaturą przedmiotu, jak i wyniki Jej własnych badań empirycznych:

- usystematyzowanie oraz autorską konceptualizację pojęć i zagadnień związanych z problematyką procesów i systemów logistycznych, procesów magazynowania oraz zadań magazynów, automatyzacji procesów magazynowych i dehumanizacji pracy;

- krytyczną a zarazem i konstruktywną analizę poglądów różnych autorów, prezentowanych w literaturze przedmiotu odnośnie zjawiska dehumanizacji pracy, rozpatrywanej przez pryzmat współczesnych zmian technologicznych;
- wartościowy przegląd badań naukowych nad humanizacją pracy (s. 61-68);
- kompleksowe ujęcie procesów automatyzacji we współczesnych przedsiębiorstwach, zorientowane na aspekty dehumanizacyjnego oddziaływania tych procesów na pracowników magazynów;
- interesujące pod względem poznawczym przedstawienie zagadnienia eutyfroniki, czyli rozpatrywania techniki przez pryzmat potrzeb psychicznych człowieka i jego życia;
- rzetelne pod względem warsztatowym przedstawienie rezultatów ilościowych własnych badań empirycznych, odzwierciedlających zjawisko dehumanizacji pracy wywołane przez automatyzację procesów magazynowych oraz wykorzystanie przez Doktorantkę do oceny tych rezultatów wielu narzędzi analizy statystycznej;
- wysoką wartość użyteczną zweryfikowanych hipotez badawczych oraz wniosków z analizy i oceny wyników własnych badań dla praktyki zarządzania w zakresie gospodarki magazynowej współczesnych przedsiębiorstw.

III. Uwagi szczegółowe odnośnie językowej i redakcyjnej strony pracy

Praca napisana została w sposób komunikatywny. Jest staranna pod względem redakcyjnym. Tekst został opatrzony licznymi tabelami, wykresami i rysunkami, co czyni go „przyjaznym” dla czytelnika i ułatwia jego percepcję. Pragnę zwrócić również uwagę na poprawność języka. Autorka nadużywa zwrotu „co więcej”, który pojawia się nawet kilka razy na tej samej stronie w niektórych partiach empirycznej części opracowania. W tekście nie dostrzegłem usterek interpunkcyjnych, występują jedynie bardzo nieliczne literówki” (np. na s. 134 w przypisie bibliograficznym dolnym nr 45 jest „postwa”, a powinno być

„postaw”; na tej samej stronie w 16 wierszu od góry jest: „pandemie Covid-19, a powinno być: pandemię Covid-19”).

IV. Konkluzja

Nieliczne uwagi krytyczne i polemiczne nie pomniejszają ogólnej, pozytywnej oceny pracy. Mgr Marta Uznańska sformułowała i samodzielnie rozwiązała problem naukowy, wykazała ogólną wiedzę teoretyczną w obszarze tematycznym rozprawy oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Jej rozprawa może być uznana jako przyczynek badawczy dla teorii i praktyki zarządzania.

W konkluzji stwierdzam, że recenzowana rozprawa doktorska pt. „Dehumanizujące aspekty zautomatyzowanych logistycznych procesów magazynowania w przedsiębiorstwach” spełnia wymagania stawiane pracom doktorskim, określone w *Ustawie o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki z dnia 14 marca 2003 roku (art.13.1.), Dz. U. z 2017 r., poz. 1789z późniejszymi zmianami*. W związku z powyższym wnoszę o jej przyjęcie i stawiam wniosek o dopuszczenie mgr Marty Uznańskiej do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Czesław Zając